

Knižní slovacika v českých nakladatelstvích 1918–1925

ANNA ZELENKOVÁ – MILAN POKORNÝ (PRAHA)

Tento příspěvek¹ si klade za cíl komentovat speciální bibliografickou databázi knižních slovacik vydaných českými nakladatelstvími v letech 1918–1925, tedy v období, kdy se po vzniku Československé republiky začal formovat postoj státních orgánů a české veřejnosti ve vztahu vůči „slovenské otázce“. Přes počáteční odlišná stanoviska slovenské reprezentace se v oficiální politice brzy prosadila koncepce československého národa jako navenek homogenního státotvorného celku vymezujícího se vůči početným národnostním menšinám obklopujícím jej s výjimkou severního Slovenska prakticky ze všech stran. Tato ve své podstatě obranná strategie byla prosazována ve všech oblastech společenského a kulturního života s maximální důsledností a nebrala dostatečný zřetel na přirozenou potřebu vnitřní diferenciacie obou částí „státoprávního národa“. Tato okolnost tragicky poznamenala soužití obou národů a způsobila vymezování se významné části rodících se samostatných slovenských politických a kulturních elit v opozici vůči jejich tradičnímu přirozenému spojenci. Počátek tohoto procesu zachycuje soubor knižních slovacik vydaných v českých zemích v prvních letech po vzniku republiky.

Analýza souboru českých knižních slovacik vydaných v letech 1918–1925 dokládá, že produkce českých nakladatelských domů až na výjimky podává – podobně jako v letech před vznikem republiky – značně nesoustavný a roztržštěný pohled na slovenské reálie. Obdobný závěr se týká i reflexe slovenské literatury v kontextu české knižní produkce. Ačkoli ofi-

¹ Studie je částečným výstupem grantového projektu GA AV ČR č. IAA9092201 Databáze a metodologický komentář k účasti západoslovenských literatur na formování českého literárního vývoje 1900–1989. Navazuje na studii *Recepcia knižných slovacik v českom kontexte 1900–1918*. In: *Česko-slovenské vzťahy v slovanských a stredoevropských súvislostiach (Meziliterárnosť a areál)*. Ed. I. Pospíšil a M. Zelenka. Ústav slavistiky FF MU Brno, 2003, s. 9–21. Oba texty jsou přípravnou a dílčí verzí k chystané studii do sborníku, který má být podstatně rozšířeným a shrnujícím výstupem grantového úkolu.

ciální dokumenty nového státu mluvily o dvou národech, ústavní zákon z 20. února 1920 potvrdil „jazyk československý“ ve dvou rovnoprávných variantách. Vědomí nadřazeného československého kontextu postupně ztlačovalo v případě slovenské kultury její autonomnost, předchozí „jinačnost“ objektivně vyplývající z odlišného státoprávního uspořádání byla transformována v domácí postupně osvojovanou hodnotu, která však pro svou politickou účelovost nebyla celistvě absorbována a recipována. Kontrast „my“ a „oni“ se oficiální ideologie čechoslovákismu snažila relativizovat teoretickou konstrukcí vyzdvihující československou národní a duchovní jednotu. Ve skutečnosti šlo o integraci slovenské literatury do českého prostředí; zde je nutno také hledat kořeny menšího zájmu českých nakladatelství o vydávání knižních slovacik. Čeští čtenáři nemuseli však čekat na aktivitu domácích nakladatelů váhajících, zda překládat, či vydávat slovenské texty v originálu, nýbrž se mohli k slovenské knize obracet přímo a bezprostředně v rámci jednotného trhu.

Při poměrně příkrém hodnocení vztahu české nakladatelské obce k slovenské literatuře je ovšem třeba vzít v úvahu fakt, že v tomto období dochází ve slovenském literárním vývoji k výrazné ruptuře způsobené několika objektivními okolnostmi. Tou nejdůležitější bylo jistě tvůrčí vakuum způsobené generačním předělem: významní představitelé realistů postupně opouštěli literární scénu a další podstatný umělecký impuls teprve dostával pevnější kontury v představách avantgardních mladých studentů (jejich manifestační vystoupení ve Sborníku mladej slovenskej literatúry v roce 1924 inicioval Ján Smrek). Svou roli jistě sehrála i přetrvávající absence institucí spojených s plnohodnotným literárním provozem (síť škol, knihoven, vědeckých ústavů, divadel apod.), improvizovaně nahrazená aktivitou často nedostatečně připravených příslušníků české inteligence a jen pozvolna zacelovaná systematickou prací emancipované slovenské národní společnosti.

Poněkud výraznější pohyb oproti předchozímu období lze zaznamenat v české nakladatelské činnosti, konkrétně ve snaze o důslednou pozornost slovenské literatuře koncipováním edic, z nichž větší význam lze přikládat Bačkovského Československé národní četbě a Slovenským besedám a Plačkově Československé knižnici. Je ale evidentní, že teprve Mazáčova a Smrekova soustavná práce položila základy k tomu, aby české literární prostředí postupně získalo alespoň relativně celistvý pohled na základní vývojové tendence moderní slovenské literatury včetně jejího historického zakotvení v klasických hodnotách vytvořených zejména v druhé polovině 19. století.

Na rozdíl od následujícího období se vše podstatné ve slovenském literárním vývoji odehrává mimo českou literární scénu – snad s výjimkou Hviezdoslavových *Krvavých sonetů* (Kočí, Praha 1919), napsaných ovšem ještě během první světové války. Zaznamenat je třeba i počín pacovského nakladatelství Přemysla Plačka, jež vydalo v originále knihu Ondreje Kaliny *Z dob našich otcov* (1919) jako autorovu knižní prvotinu shrnující dříve časopisecky publikované prózy. Nejznámějším slovenským autorem v novém „československém“ kontextu byl bezesporu Pavol Országh Hviezdoslav, který už před první světovou válkou získal v českém kulturním prostředí značnou oblibu vzhledem k svým politickým postojům deklarujícím potřebu společného osudu Čechů a Slováků a také s ohlasem na klasický ráz své poezie, kterou běžně vydával i v českém prostředí. Jeho původní tvorba po roce 1918 se však uzavřela: v dvacátých letech se v českých zemích a na Slovensku až na výjimky objevovala sporadicky anebo do básnickovy smrti nevycházela.² Aktuální uměleckou hodnotu reprezentuje rovněž vyzrálý realistický styl Martina Kukučina, zastoupený ovšem dotisky dříve publikovaných výborů jeho kratších próz (*Keď báčik z Chochoľova umrie, Mišo – Otto*, Praha 1918, 1922; podobně výbor z povídek vydaných u Topiče r. 1913 a znovu r. 1920), případně výbory novými (*Z teplého hniezda, Slepá kura a zrno, Na svitaní* – Bačkovský, Praha 1919).

Odezvu kupodivu nenalezla ani bohatá aktivita plodného a úspěšného prozaika Ladislava Nádaši-Jégého, která měla předpoklady zaujmout významnou část českého publika orientovaného na tradiční hodnoty realistické epiky jiráskovského typu. Lze tu například uvést překlad románu *Adam Šangala* (Osvěta, Praha 1925). Slabou útěchu může poskytnout fakt, že šlo o titul reprezentativní, podle Štefana Krčméryho³ dokonce s nejvyšším nákladem, jakého do té doby slovenská kniha s výjimkou církevních textů dosáhla. Stejně tak je pouhým jediným titulem (*Dedinské povesti*, Jan Menšík, Praha 1921) zastoupena autorka kvalit Boženy Slančíkové-Timravy, jež mohla pretendovat na plnohodnotnou partnerku českých spisovatelů věnujících se oblíbené venkovské tematice, těšící se již několik desetiletí značnému čtenářskému zájmu.

Poněkud hojněji je ve sledovaném období zastoupena klasická slovenská literatura. Vůbec nejvydávanějším titulem je Bottova *Smrt Jánošíkova*

² Srv. Karol Rosenbaum: *Vzťahy slovenskej a českej literatúry 19. a 20. storočia. Konceptie a riešenia*, Bratislava 1989, s. 219–224.

³ *Slovenská literatúra po vojne*. In: *Slovenská prítomnosť literárna a umelecká*. Red. J. Smrek. Mazáč, Praha 1931, s. 19.

(více vydání – vždy v originále: Plaček, Pacov 1919, Bačkovský, Praha 1922, Kočí, Praha 1923 a Jánský, Praha 1925). Dvakrát vyšla Kollárova *Slávy dcera* (Bačkovský, Praha 1924 a Weisner, Praha 1924) i Sládkovičův *Detvan* (Veraikon, Praha 1919 a Bačkovský, Praha 1921). Dvěma tituly je zastoupen Ján Kalinčiak (*Reštaurácia*. Bačkovský, Praha 1920; *Svatý duch*. Plaček, Pacov 1919), Jedním titulem je zastoupen J. M. Hurban (*Olejkar*. Bačkovský, Praha 1922), Viliam Pauliny-Tóth (*Tri dni zo Štúrovho života*. Plaček, Pacov 1919), Samo Chalupka (*Spevy*. Bačkovský, 1921), Štefan Mikuláš Ferienčík (*Jedľovský učiteľ*. Bačkovský, Praha 1923). Gustav Zechenter-Laskomerský (*Slovenské humoresky*. Plaček, Pacov 1919), Karol Kuzmány (Hymny a spevy. Plaček, Pacov 1919) a Janko Kráľ (*Kytka ballad, dum a piesní*. Plaček, Pacov 1919).

Z uvedeného přehledu dosti plasticky vystupuje výjimečná úloha dvojice nakladatelství, jejichž aktivita nesla již v prvních letech samostatného československého státu rysy systematické práce: pacovský nakladatel Přemysl Plaček v letech 1918–1919 vydal v edici Knižnice československá redigované Františkem Frýdeckým dvanáct svazků v originále (kromě výše uvedených Samo Zdychavský: *Jánošík*, 1919, dále slovenské národní písně a korespondence L. Štúra s J. Pospíšilem). Slovenskou literaturu v originále vydávalo rovněž pražské nakladatelství Bačkovský v rámci edice Československá národní četba. Obě instituce tím předznamenal aktivitu Mazáčova nakladatelství, jež ovšem pracovalo s daleko širším autorským zázemím a na rozdíl od obou svých předchůdců spolupracovalo aktuální vývojové tendence moderní slovenské literatury.

Edici věnovanou slovenské literatuře v originále mělo i pražské nakladatelství Unie. Knižnica slovenskej mládeže Jahody, jež v letech 1921–1923 přinesla celkem jedenáct titulů, byla, jak již název napovídá, zaměřena na dětskou literaturu. V redakci Stanislava Klímy v ní vyšlo několik svazků pohádek a pověstí (mj. *Slovenské rozprávky* Boženy Němcové, 1921; *Liptovské zábavky a rozprávky* Leontýny Mašínové, 1923; *Povesti zo Slovenska* Eleny Petrovské, *Z našej dediny* Terézie Vansové, 1922; *Povesti zo Slovenska* Stanislava Klímy, 1921 či pověst *Zvon v morském oku* zapsaná Štúrovým vrstevníkem Ludovítem Reussem, 1921), ale také například v prvním vydání kniha *Zo života malých* Martina Braxatorise (Martin Sládkovičov). Navzdory záslužnému programu vydávání etnograficky hodnotného materiálu v originální jazykové verzi (česká spisovatelka Leontýna Mašínová například zapsala ukázky liptovské lidové slovesnosti na základě vyprávění svých žaček) šlo ovšem vesměs o tituly, jež měly daleko k reprezentativním několikasetstránkovým souborům slovenské lido-

vé slovesnosti, jaké vydal například Kočí (*Slovenské pohádky I.*, 1923, *II.*, 1924).

V souvislosti s vydáváním dětských knih ve slovenštině je třeba zmínit rovněž aktivitu dalších nakladatelství, především edici pražského Štátneho nakladateľstva Naše besiedky, v níž vycházely edukativně zaměřené texty v duchu hlasistického výchovně-vzdělávacího programu (např. *Besiedka o práci*, 1922, *Utrpením k slobode* s podtitulem *Výchovná vlastenecká poviedka*, 1922). Jednotlivé tituly jsou zaznamenány ve vimperském nakladatelství Steinbrenner, jež se specializovalo na obrázkové knížky pro nejmenší, a také v pražském Melantrichu (*Zvončeky. Knižka pre slovenské deti*. 1921).

Specifická situace po vzniku společného státu se odrazila alespoň zčásti v rozšíření žánrově-tematického okruhu slovakistické produkce českých nakladatelství. Kvantitativní i kvalitativní zvrát lze zaznamenat především v lingvistické produkci. V ní se objevuje krátce po vzniku Československa několik popularizačních příruček typu *Jak se naučím slovensky?* (Topič, Praha 1919), kterou sestavil agilní a plodný Stanislav Klíma a odborně revidoval Jaroslav Vlček, *Hodina slovenčiny pre každého Čecha* od Františka Frýdeckého (Plaček, Pacov 1919), *Slovensky snadno a rychle* od Františka Vymazala (Bačkovský, Praha 1919) či *Lahko a rýchle slovensky* Antonína Machta (Bačkovský, Praha 1919). Je patrné, že nakladatelství vyšla vstříc aktuálnímu zájmu českých státních úředníků, učitelů, vojáků, policistů a dalších, kteří s působením na Slovensku spojili svou profesionální a často i osobní budoucnost.

Současně s těmito popularizačními příručkami nabídla česká nakladatelství nenasyčenému trhu řadu mluvníc slovenštiny (Jaroslav Jahelka, Jan Konečný, Kamil Suchý) i komparativních výkladů sledujících slovenštinu v diachronním i synchronním vztahu k češtině (František Šimek: *Mluvnice jazyka českého a slovenského. Stručný nástin literatury československé*. Unie, Praha 1924) stejně jako diferenční slovníků (J. Š. Kubín: *Slovník slovensko-český*. Unie, Praha 1921; František Frýdecký–Petr Kompiš: *Příruční slovník česko-slovenský a slovensko-český*. Bursík a Kohout, Praha 1919; Josef Bradáč: *Malý slovensko-český slovníček*. Vilímek, Praha 1920). Dílo trvalé hodnoty v oblasti slovakistické lingvistiky představují zejména Pražákovy *Dějiny spisovné slovenštiny po dobu Štúrova* (vydané jako zcela ojedinělé slovacikum v jinak zcela pasivním nakladatelství G. Voleského, Praha 1922).

V literárněvědné, zejména (a téměř výhradně) literárněhistorické slovakistice se vznik jednotného státu projevil dvěma protikladnými aspekty. Na jedné straně se stal motivačním faktorem pro vznik značného množství

přehledů vývoje slovenské literatury, které vydala řada renomovaných nakladatelů (Otto, Unie...). Úroveň řady z nich byla určena jejich primárním zacílením pro potřeby školní výuky, což ale zároveň vypovídá o jejich zaměření v duchu oficiální státoprávní koncepce československého národa. Autory takových příruček byli např. Gustav Pallas, Vladimír Plicka, Josef Horčíčka, Jan Menšík, ale i Albert Pražák, který připravil vůbec první slovenskou středoškolskou čítanku po vzniku republiky (*Čítanka pre prvú triedu slovenských stredných škol*. Slovenské oddělení ministerstva školství a národní osvěty, Praha 1919). Početný bibliografický soubor tvoří rovněž antologie a zpěvníky „československé“ lidové slovesnosti.

Pohled na slovenskou literaturu jako „větev“ jednotného vývojového proudu československého byl v té době obligatorní součástí hodnocení historiografických údajů i souvislostí se všemi důsledky, které z toho pro slovenskou (ale i českou) literaturu vyplývaly. Jako příklad uveďme pětistránkové kompendium Gustava Pallase *Populární dějiny literatury československé* (Unie, Praha 1919, 2. vydání 1921) či neobyčejně aktivního Františka Frýdeckého, jehož nové práce zcela plynule pokračovaly v intencích jeho tvorby předpřevratové (*Rukověť slovenského písemnictví 1771–1920. Abecední seznam slovenských spisovatelů, jejich životní data a stručná charakteristika*. Havlíček, Praha 1920; *Slovensko literární od doby Bernoláka*. Perout, Moravská Ostrava 1920; *Slovenská poesie XIX. století*. Otto, Praha, 1. díl 1920, 2. díl 1921) *Příspěvek k sporu o básníka hymny Nad Tatrou sa blýska*. Svátek, Praha 1920; *Čechy a Slovensko v zrcadle literárním*. Springer, Praha 1920).⁴ K popularizujícím titulům s didaktickým podtextem se zařazovalo např. kompendium s připojenou antologií od Stanislava Klímy *Obrázky z dějin literatury slovenskej s ukázkami slovenskej spisby* (Československý vědecký ústav vojenský, Praha 1921). Literárněteoretickou oblast ve sledovaném období zastupuje pouze *Slovenská poetika* Pavla Bujnáka a Jana Menšíka (Státní nakladatelství, Praha 1921).

Obdobně, tedy jako práce vycházející z intencí politického programu čechoslovakismu, je možno hodnotit tituly historiografické, které byly nezdídkou spíše výsledkem upřímně míněného slovakofilského zájmu než studia splňujícího odborné metodologické parametry. Typickým příkladem

⁴ Z monografických prací: Pavel Bujnák: *Ján Arany v literatúre slovenskej. Úvaha z oboru srovnávacích dějin literatury*. FF KU, Praha 1924; F. V. Krejčí: *Jan Kolár. Jeho život a dílo*. Otto, Praha 1921; František Táborský: *Hviezdoslav*. Topič, Praha 1919; Albert Pražák: *Samuel Tomášik, původce hymny Hej, Slováci*. Alois Dyk, Praha 1919.

tohoto přístupu je publikační činnost Karla Kálala, jehož neobyčejně široký autorský záběr zahrnuje i témata historická (*Obrazy z dějin Slovenska*. Alois Dyk, Praha 1919; *Dejiny Slovenska*. Vyšlo slovensky v překladu Stanislava Klímy. Holub, Lysá nad Labem 1920).

Silně je – vedle prvních dějepisných učebnic (autorem jedné z nich byl i Josef Pekař)⁵ – zastoupeno válečné, legionářské a „převratové“ téma, a to jak ve vzpomínkách přímých účastníků (Ivan Dérer: *Slovensko v prevrate a po ňom*. Grafické knihařské a nakladatelské družstvo, Praha 1924; Vavro Šrobár: *Pamäti z vojny a z väzenia 1914–1918*. Dubský, Praha 1922 – za zmínku v této souvislosti stojí publikace Rudolfa Medka *O našich legiách, deťoch a zvieratkách na Sibíri*. Pamätník odboja, Praha 1923, přeložená pravděpodobně z propagandisticko-osvětových důvodů do slovenštiny), tak v monografickém soustředění na osobu M. R. Štefánika (Josef Kopta: *Štefánik*. Pamätník odboja, Praha 1923; Rudolf Eliáš: *Bohatýr Štefánik*. Moravská Ostrava, 1922; Alois Žipek: *Milan R. Štefánik*. Žďárský, Praha 1909; Maria Matějovská: *Milan Rastislav Štefánik*. Melantrich, Praha 1922).

O změněném axiologickém kontextu českého pohledu na Slovensko svědčí i skutečnost, že se právě ve sledovaném období objevily první seriózní práce sociologické, z nichž vedle knihy Antona Kompánka *Slovák, jeho povaha, vlastnosti a schopnosti* (vlastním nákladem, Praha 1921) vynikly monografie Antona Štefánka *Slovensko ako sociologický predmet* (Kočí, Praha 1919) a zejména syntetizující práce *Slovensko před prevratom a počas prevratu* (Praha 1923). Hlasisticky orientovaný Štefánek zde vyšel z masarykovské koncepce jednotného politického státu: ačkoli chápal Slováky jako samostatný národ se svébytným jazykem, sociologickým rozbohem národnostní otázky a sociálních poměrů zdůvodňoval oficiální čechoslovakistickou ideologii.

Jako ilustraci bezprostředního tlaku změněných společenských poměrů na nakladatelskou praxi je možno zmínit první seriózně koncipované průvodce (Jan Bárta: *Týden na Slovensku. Cestovní příručka pro turisty*. Klub čs. turistů, Praha 1921; Rudolf Boubela: *Nový průvodce po Slovensku*. Moravsko-slezská revue, Brno 1920 či *Ilustrovaný průvodce po Slovensku* vydaný nakladatelstvím Šolc před rokem 1925, jak lze usoudit z titulu *Doplňek Ilustrovaného průvodce po Slovensku* od Stanislava Klímy, Šolc 1925). Na pomezí literárněhistorické a geografické práce stojí publikace

⁵ Josef Pekař: *Dějiny československé pro střední školy*. Höfer a Klouček, Praha 1921.

Karla Dvořáka *Slovenskem po stopách Jiráskova Bratrstva* (Promberger, Olomouc 1922).

Kvantitativně rozsáhlý (leč kvalitativně diskutabilní) soubor představují tituly se slovakistickou tematikou z pera českých autorů tzv. krásné literatury. V oblasti poezie je to zejména tvorba posledního žijícího představitele májovské generace Adolfa Heyduka s jeho tradičně vyhraněným a trvalým vztahem ke Slovensku, v němž zaznívají tóny citového souzvuku s tragickým osudem slovenského národa a motivy upřímného obdivu k neporušené přírodě. Vedle reedice sbírek vlastenecko-lyrických veršů *Cimbál a husle* (Otto, Praha 1923 - I. díl, 1925 - II. díl a III. díl), v nichž prostřednictvím aktualizovaných historických reminiscencí i burcujících patetických výzev, evokujících krásu slovenského jazyka a písní, emocionálně horoval za sblížení Čechů a Slováků, se Heyduk po roce 1918 k slovenské tematice vrátil v básnické sbírce *Slovensku* a v básnické skladbě komponované jako milostný román v písních *Cigánská melodie* (1923). Ačkoli Heydukova tvorba v tomto období zůstávala mimo hlavní vývojové proudy moderné literatury a nerozšiřovala svůj výrazový rejstřík, objevila se zde vlastenecká apoteóza nové státoprávní reality vytvářející novou etapu v česko-slovenských vztazích.

Z další původní tvorby - vedle knižně vydané básně Rudolfa Medka *Štefánik* (Výbor pro uctění památky Štefánikovy, Praha 1921) - jde především o básnické i prozaické dílo biliterárního autora českého původu Ladislava Narcise Zvěřiny, který roku 1918 odešel jako úředník a pedagog na Slovensko, kde působil v Levoci a Dolnom Smokovci. Již v roce 1919 vydal básnickou sbírku *Slovenské písně*, jakousi intimní kroniku popřevratové reality na Slovensku, v níž patetickou lyrikou opěvuje projevy česko-slovenského přátelství: panegyrické oslavy legionářských osudů a zejména M. R. Štefánika, jemuž později věnoval rozsáhlou čtyřdílnou románovou biografii napsanou v letech 1928-1934 (*Milan Rastislav Štefánik*), se střídají s příležitostnými verši zachycujícími formou realistických obrázků konkrétní místa slovenské topografie či prostřednictvím historických momentek význačných osobností zakotvených v českém a slovenském prostředí.

Na české literární scéně se objevilo množství tradičně laděných prozaických titulů s čtenářsky vděčnou tematikou stále ještě exoticky působícího prostředí slovenských horských štítů. Reportážní črty (V. K. Krofta: *Pod Tatrou. Črty ze slovenské cesty*. Lukavský, Česká Třebová 1922), resp. příběhy v kulisách slovenského venkova umožňovaly variovat žánrová schémata oblíbených venkovských próz, jež nebylo možno již věrohodně situovat do českého prostředí, příliš poznamenaného rychlým

rozvojem průmyslu. Blízká, a přece vzdálená slovenská krajina na jedné straně vyvolávala zjevnou dramatickostí velehorských scenérií reminiscence na romantické žánrové stereotypy, oživované mj. v stále hojně vydávaných prózách Boženy Němcové, na druhé straně ruralistický ráz slovenské krajiny i společnosti byl dáván do protikladu k průmyslově rozvinutým českým zemím s konotací sentimentalisticko-preromantickou, tj. ve smyslu vyzdvižení „přirozeného“ způsobu života, typu nezkaženého, čistého člověka v konfrontaci s méně hodnotnou, „zkaženou“ českou realitou. Toto paradigma se na přelomu století střetlo s postupy realisticko-naturalistické vlny evropské prózy a dramatu, reprezentované např. Guimerovým dramatem *Rudolf Lothar*, jež převedl do známé opery *Nížina* (1903) Eugen d'Albert. Tematizaci tohoto paradigmatu je možno v obecnější rovině sledovat dokonce v antitezi v rousseauovském pojetí hodnotnějšího, tj. „nezkaženého“, ideálního Slovenska proti českým zemím, jež za svůj civilizační pokrok zaplatily ztrátou v oblasti morálky, lidských vztahů atd.

Tento přístup je charakteristický například pro dvojici velmi plodných autorů Karla Kálala a Stanislava Klímy, kteří se mimochodem sešli po vzniku republiky ve Vlčkově slovenském odboru ministerstva školství a národní osvěty. Typický je pro tento typ prózy název Klímovy knihy *Slovenské deti. Poézia ich života* (Šolc, Praha 1919) či Kálalových knih *Jiný duch* (Šimáček, Praha 1919) a *Jiný svět* (Ústř. naklad. a knihkup. učitelstva čsl., Praha 1919), dále např. Janošík (Nové illustrované listy, Brno 1922) Františka Bobka a *Drotár Mišo* (Vačlena, Mladá Boleslav 1924) Marie Hovorkové.

Nutno poznamenat, že speciálně u nejvydávanějšího autora knižních slovacik ve sledovaném období Karla Kálala jde zčásti o reedice jeho dřívě vydaných prací (například *Nevěsta z Tater* vyšla hned třikrát).⁶ Reedice vůbec byly častým řešením nové situace, na niž bylo třeba reagovat. A tak znovu vycházejí jak slovenské pohádky Boženy Němcové (v souboru Československé pohádky, Bačkovský, Praha 1919 – I. díl, 1920 – II. díl), tak její další „slovenská“ próza, roztroušená v souborech povídek a novel (*Chyže pod horami* vyšla celkem sedmkrát, z toho pětkrát samostatně⁷ a třikrát jako součást souboru. U Laichtera vyšly v roce 1919 jako součást 11. svazku Sebraných spisů Boženy Němcové rovněž *Slovenské starožit-*

⁶ Šolc, Praha 1919 a 1925; Neubert, Praha 1925.

⁷ B. Procházka, Praha 1925; Slaviček, Olomouc 1920; Bačkovský, Praha 1925; Laichter, Praha 1920; Janský, Praha 1924.

nosti a Dodatky k písňím slovenským J. Kollára. Znovu vyšlo rovněž Mahenovo drama *Jánošík* (Plaček, Pacov 1923).

Tato neobyčejně konzervativní žánrově tematická platforma, na níž setrvali autoři věnující se Slovensku, existovala zcela izolovaně od aktuálních společenských i uměleckých tendencí, živena setrvačnou silou tradice nenáročně lidové četby založené na stereotypních syžetových schématech. Přesto je možno v této době již zaznamenat ojedinělé známky průniku žánrově-tematických inovací, například v podobě fejetonistické reflexe aktuální politické situace (J. F. Karas: *Lud'áci*. Švejda, Praha 1922), románového tvaru se sociálními prvky (Vilma Meisnerová: *Česka na Slovensku*. Právo lidu, Praha 1925) či reportážních postupů akceptujících moderní umělecké trendy (Marie Majerová: *Ze Slovenska*. Vlastním nákladem, Praha 1920).

Rostoucí frekvence slovenských látek v dílech českých autorů však celkově zůstávala v zajetí předchozí žánrové a tematické tradice, tj. zjednodušeného a idealizovaného postoje ke Slovensku, který logicky neznamenal novou cestu k pochopení rozporuplné slovenské reality. Jen ojediněle románový tvar či cestopisné úvahy adekvátně reagovaly na tíživé sociální a národnostní problémy a zobrazení exotičnosti a krásy přírody se rovnoměrně prolínalo se smyslem pro psychologii a zachycení mezilidských vztahů. Jestliže představitel starší realistické generace Alois Mrštík v cestopise *Hore Váhom* (1919) podle F. X. Šaldy měl být veden „vášnivou touhou po poznání“, nikoli „po efektech popisně koloristických“ - svou recenzi kritik příznačně nazval *Cestopis, jaký nemá být*,⁸ Marie Majerová v cyklu drobných próz vydaných v roce 1920 pod názvem *Ze Slovenska* se vyvarovala filantropického pohledu a poetické folklorizaci a zobrazila aktuální slovenskou situaci po roce 1918 tragicky poznamenanou ničivými důsledky první světové války. Publicisticko-reportážními postupy zachytila psychologické portréty prostých lidí (povídka *Stařeček v Žilině*), sociálně kritické studie průmyslově zaostalých krajů a měst (povídka *Oravský Zámok*), obrazy přírody nezasažené civilizací s využitím pokrokového odkazu národní tradice (povídka *Kriváň*). Pouze v povídkách *Fed'a* a zejména *Ženička z Pováží*, v níž načrtla krátkou historii sentimentálního vztahu šlechtičky k obyčejné mladé dívce, nevybočila z romantického žánrového stereotypu.

Etapa adaptace české vydavatelské scény na novou situaci s nebyvalou silou aktualizovala tradiční otázku, zda a v jakém rozsahu překládat

⁸ F. X. Šalda: O umění, Praha 1955, s. 414 (původně v deníku *Venkov*, 1919, č. 235, 5. 10.)

z jednoho jazyka do druhého. Zatímco slovenská čtenářská obec přijímala (a dodnes přijímá) češtinu jako jazyk běžné literární komunikace, hrála při recepci slovenské literatury v českém prostředí jazyková bariéra negativní roli. Štefan Krčméry v stati *Slovenská literatúra po vojne*⁹ prognózoval, že stejně jako nečini Slovákům těžkosti číst českou knihu, zmizí díky novým společenským podmínkám tento problém i na straně české a meziliterární komunikace mezi oběma národy bude probíhat bez zprostředkovatelské role překladu. Z tohoto vyjádření (a z následné obhajoby spisovné slovenštiny jako literárního jazyka slovenského národa) vyplývá nesamozřejmost přijímání slovenských děl v originálním znění. Vezmeme-li v úvahu, že většina titulů slovenské tzv. krásné literatury vycházela v českých nakladatelstvích ve slovenštině (česky vyšly slovenské tituly: Ladislav Nádaši-Jégé: *Adam Šangala*. Osvěta, Praha 1925; Kristina Royová: *Bez Boha na světě. Slovenská idylla*. Auervek, Praha 1922; Gustav Zechenter-Laskomerský: *Slovenské humoresky*. Překl. Fr. Frýdecký. Plaček, Pacov 1919), je na místě otázka, jaký byl primární okruh jejich recipientů. Zda bylo záměrem nakladatelů sytit těmito publikacemi sice bouřlivě se rozvíjející, ale stále neuspokojený slovenský knižní trh, anebo zda česká strana přijímala Krčmérym zformulovaný předpoklad, že vnímání slovenských literárních děl v originále se v relativně krátké době stane samozřejmým předpokladem duchovního života české společnosti.¹⁰

Příspěvkem k tomuto tématu je přehled děl vydaných ve sledovaném období ve slovenštině. V zásadě je možno rozdělit je do dvou skupin.

První skupinu tvoří díla určená primárně pro české čtenáře. V případě dvojice titulů (S. Hurban-Vajanský: *Výbor povídek* - slovníček pořídil Vojtěch Břečka. Bačkovský, Praha 1919; Martin Kukučín: *Dvě povídky ze Slovenska*. Slovníček pořídil Josef Svítal. Otto, Praha 1918, 2. vyd. 1922) o tom svědčí diferenciatní slovníčky, jimiž jsou knihy opatřeny. V těchto případech je zřejmé, že záměrem editorů bylo uvést do českého kontextu – jazykově „zrovnoprávnit“ – prověřené hodnoty slovenské literatury. Důvodem vydání druhé, mnohem početnější skupiny děl¹¹ je patrně zamýšle-

⁹ Srv. pozn. 3, s. 25–26.

¹⁰ „Skutočnosť dvoch spisovných jazykov neobťažuje dorozumenie, ale obľahčuje vyjadrenie.“ Tamtéž, s. 26.

¹¹ Slovensky vyšly i historické a literárněhistorické přehledy Stanislava Klímy (*Z českéj spisby o Slovensku*. Unie, Praha 1921; *Obrázky z dejin literatury slovenskej s ukázkami slovenskej spisby*. Čs. věd. ústav voj., Praha 1921; *Slovensko. Obraz jeho minulosti a přítomnosti*. Vlastním nákl., Praha 1920, 2. vyd. Jednota čs. matematikov, Praha 1920)

ná expanze českých nakladatelství na slovenský knižní trh. (O tomto zá-
měru svědčí i ojedinělý titul slovenského překladu cizojazyčného díla vy-
daný v Praze – R. L. Stevenson: *Ostrov pokladov*. Prel. G. Horlivý. Ústr.
robotnícké kníhkupectvo, Praha 1922).

Při pohledu na autorské zázemí a tematický záběr této skupiny děl
(částečně psaných přímo slovensky, částečně dodatečně překládaných) je
nápadná absence prvořadých hodnot, které česká literatura v synchronním
či diachronním profilu mohla nabídnout. Výjimku tvoří jen jména Boženy
Němcové (*Slovenské rozprávky*. Unie, 1921), Gabriely Preissovové (*Jahniat-
ko*. Dědictví Komenského, Praha 1925), Jiřího Mahena (první slovenské
vydání dramatu *Jánošík*, Plaček, Pacov 1920) a snad i F. X. Svobody (ro-
mán *Vlna za vlnou sa valí*. Vilímek, Praha 1915, 2. vyd. 1922). Namísto
toho nabízela česká nakladatelství folkloristicky laděnou, didaktickou a
triviální četbu určenou z větší části dětskému čtenáři. Vedle Stanislava
Klímy (*Povesti zo Slovenska*. Unie, Praha 1921; *Slovenské deti. Poézia ich
života*. Šolc, Praha 1919; *Vážme si slovenskej školy*. Šolc a Šimáček, Praha
1923) a Karla Kálala (*Národné poviedky*. Rašín, Praha 1920) byli jejich
autory Leontýna Mašíňová (*Liptovské zábavky a rozprávky*. Unie, Praha
1923), Josef Kožíšek (*Pohádka lesa*. Poslovenčil Strýčko Martin. Št. nakl.,
Praha 1923), Oldřich Podchřibský (*Podívaj se na mňa*. Steinbrenner,
Vimperk 1924), Karel Vika (*Rozprávky*. Poslovenčil M. Janoška. VI. ná-
kladem, Praha 1921), L. N. Zvěřina (*Tri rozprávky zeleného ticha*. Družina
čs. legionářů, Praha 1923), Rudolf Medek (*O našich légiách, deťoch a
zvieratkách na Sibíri*. Památník odboje. Praha 1923), Josef Kepřta (*Deťom
československej republiky*. Kočí, Praha 1919), Rudolf Pokorný (*O ci-
gáňoch*. Unie, Praha 1920).

Předložený přehled vypovídá o vztahu, který část české kulturní scény
vůči Slovensku pociťovala. Charakteristický je pro něj paternalistický
osvětářský přístup, jehož kořeny tkví v masarykovském hlasistickém pro-
gramu předchozí generace zastánců česko-slovenské vzájemnosti. Tento
přístup ovšem nemohl stačit dynamickému společensko-politickému roz-
voji a stával se objektivně překážkou nastolení nové kvalitativní úrovně
česko-slovenských vztahů, jak ji prosazovala úzká vrstva inteligence re-
prezentovaná např. F. X. Šaldou.

Tato okolnost, ale též torzovitost a nesystematičnost těchto aktivit je
příčinou faktu, že tyto pokusy se neujaly. Zcela jinou kapitolou je podchy-
cení zájmu (a stoupající kupní síly) slovenské inteligence působící
od vzniku státu v českých zemích. Tento tah se podařil od poloviny dvacá-
tých let minulého století Mazáčovu nakladatelství. To však bude tématem
další předpokládané práce.